

Radosław Gross

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4190-5415>

Stanowiska kierowania Wojewódzkiego Komitetu Obrony w Olsztynie w świetle dokumentów Służby Bezpieczeństwa

Streszczenie: Wojewódzkie Komitety Obrony w okresie tzw. Polski Ludowej, obok innych zadań, miały przede wszystkim sprawować władzę na podległym im obszarze w czasie wojny, podejmować działania zmierzające do zorganizowania obrony w oparciu o jednostki terytorialne i powszechną samoobronę. W stanach bezpośredniego zagrożenia lub wojny działać miały w miejscach ukrytych, zamaskowanych, spełniających dość surowe wymogi dotyczące bezpieczeństwa. Wytypowanie miejsc lokalizacji stanowisk kierowania i ich przygotowanie stało się niezwykle ważnym zadaniem Wojewódzkich Komitetów Obrony. Służba Bezpieczeństwa zajęła się zabezpieczeniem kontrwywiadowczym stanowisk kierowania. W ramach tych działań dążono do zachowania w tajemnicy ich lokalizacji i właściwego przeznaczenia. Analiza dokumentów wytworzonych przez Służbę Bezpieczeństwa skłania do refleksji na temat motywów, którymi kierowano się w wyznaczaniu ich lokalizacji (m.in. w obiektach o funkcjach edukacyjnych), a także ogromnej roli, jaką przypisywały tym obiektom ówczesne władze centralne i lokalne.

Słowa kluczowe: Wojewódzki Komitet Obrony, stanowiska kierowania, obrona terytorialna

Bezpośrednio po drugiej wojnie światowej kluczowe decyzje dotyczące wojska i spraw obrony podejmowane były w Polsce przez różne gremia kontrolowane przez partyjne kierownictwo – początkowo przez Biuro Polityczne KC PPR (PZPR). Dość szybko okazało się jednak, że sprawy Wojska Polskiego, do którego po drugiej wojnie światowej oddelegowano dowódców radzieckich, wymagały w kraju kolegialnej kontroli wojskowo-partyjnej. 2 października 1948 r. na posiedzeniu BP KC PPR powołano zespół mieszany (wojskowo-cywilny) pod przewodnictwem Bolesława Bieruta¹. W maju

¹ W jego składzie znaleźli się: Hilary Minc – członek BP KC PPR, minister przemysłu i handlu, od 1949 r. wicepremier, przewodniczący Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (PKPG), przewodniczący Komitetu Ekonomicznego Rady Ministrów; Eugeniusz Szyr – bliski współpracownik Minca, członek KC PPR,

1949 r. na jego bazie powstała nieformalna Komisja Wojskowa Biura Politycznego, której również przewodniczył Bierut. Jednym z jej najważniejszych zadań było skoordynowanie rozwoju gospodarczego państwa z potrzebą uzbrojenia armii². Od 1952 r., po uchwaleniu *Konstytucji PRL* i objęciu przez B. Bieruta funkcji premiera, powołano przy Radzie Ministrów Komisję dla spraw Obrony Narodowej, która przejęła zadania Komisji Wojskowej przy BP. Po dwóch latach, gdy Bierut przestał być premierem (pełnił funkcję I sekretarza KC PZPR) Komisja ponownie podlegała Biuru Politycznemu. Jej członkami byli wyłącznie członkowie BP, wśród nich marszałek Konstanty Rokossowski – ówczesny minister obrony narodowej. Komisję tę na mocy wspólnej uchwały Rady Ministrów i Rady Państwa z 21 grudnia 1955 r. przekształcono w Komitet do spraw Obrony Kraju, który podporządkowano rządowi. W jego skład wchodził wyłącznie członkowie BP KC PZPR, a przewodniczącym został Bierut. Jego śmierć oraz dynamika zmian zachodzących na szczytach władzy w Polsce w 1956 r. spowodowały, że członkowie Komitetu nie odbywali regularnych spotkań, a 2 listopada 1957 r. Komitet rozwiązano. Kluczowe decyzje dotyczące armii podejmowało w tym czasie ponownie BP KC PZPR. Po ustabilizowaniu sytuacji w kraju, 13 grudnia 1958 r. podczas posiedzenia tzw. centralnego zespołu partyjnego MON z udziałem I sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki wysunięto propozycję powołania państwowej instytucji zajmującej się obronnością kraju. 18 lutego 1959 r. Rada Ministrów podjęła uchwałę o utworzeniu Komitetu Obrony Kraju (KOK), jako organu państwowego³.

KOK odgrywał ważną rolę w systemie zarządzania państwem. W stanie bezpośredniego zagrożenia wojną lub w czasie wojny stać się miał nadrzędnym wobec innych organem władzy administracyjno-wojskowej. Zasiadali w nim przedstawiciele partyjnego kierownictwa i dowództwa WP. Na czele KOK z urzędu stał premier. W skład wchodził także dwaj wicepremierzy, przewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów, minister obrony narodowej i minister spraw wewnętrznych. Działalność administracyjna KOK opierała się na pracy wydzielonej grupy oficerów w Sztabie Generalnym,

podsekretarz stanu w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, a od 1949 r. wiceprzewodniczący PKPG; Marian Spychalski – członek BP KC PPR, wiceminister obrony narodowej oraz zastępca naczelnego dowódcy WP ds. polityczno-wychowawczych; marszałek Michał Rola Żymierski – minister obrony narodowej; gen. Władysław Korczyc – szef Sztabu Generalnego WP; gen. Stanisław Popławski – dowódca wojsk lądowych i wiceminister obrony narodowej, zob. *Protokół nr 31 posiedzenia Biura Politycznego KC PPR z dnia 2 października 1948 r.*, [w:] *Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1947–1948. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 15, oprac. A. Kochański, Warszawa 2002, s. 290.

² Zob. *Wnioski w sprawie pracy partyjnego Zespołu Wojskowego skierowane w maju 1949 r. przez I wiceministra obrony narodowej gen. Edwarda Ochaba do przewodniczącego KC PZPR, prezydenta Bolesława Bieruta*, [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003, s. 106–108; zob. także: *ibidem*, *Protokół posiedzenia Komisji Wojskowej Biura Politycznego KC PZPR z 10 maja 1949 r.*, s. 109–110.

³ KOK podejmował kluczowe decyzje dotyczące wojska i obronności, aż do upadku systemu komunistycznego w Polsce, szerzej zob.: A. Paczkowski, *Komitet Obrony Kraju w latach 1959–1991*, „Zeszyty Historyczne” 2008, nr 166, s. 59–60; L. Kowalski, *Komitet Obrony Kraju (MON-PZPR-MSW)*, Warszawa 2011.

na czele których stał szef sztabu jako sekretarz KOK. Wkrótce KOK podporządkowano także departamenty wojskowe w poszczególnych resortach. Od 1962 r. w strukturze KOK utworzono działy, wśród których – obok politycznego i wojskowego – znalazły się m.in. wewnętrzny, planowania i gospodarki, ochrony ludności, komunikacji, przemysłu, zaopatrzenia⁴.

W 1967 r., po uchwaleniu przez Sejm ustawy o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, zreorganizowano strukturę KOK⁵. Przewodniczącym nadal pozostawał premier. Wiceprzewodniczącym do spraw sił zbrojnych i planowania strategicznego zostawał każdorazowo minister obrony narodowej. Natomiast pozostałych wiceprzewodniczących, sekretarza i członków KOK powoływała Rada Ministrów⁶. Dość szybko przyjęła się zasada, że wiceprzewodniczącym KOK ds. polityczno-obronnych zostawał sekretarz KC kontrolujący wojsko, wiceprzewodniczącym ds. gospodarczo-obronnych – sekretarz KC nadzorujący sprawy gospodarcze, sekretarzem KOK – wiceminister obrony narodowej odpowiedzialny za obronę terytorialną kraju (inspektor Obrony Terytorialnej Kraju, od 1973 r. jednocześnie szef Obrony Cywilnej Kraju), a członkami ministrowie spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych⁷.

Odpowiednikami KOK w terenie były Wojewódzkie Komitety Obrony (WKO). Wraz z ich powołaniem swoje działania w zakresie obronności w województwach, powiatach i gromadach zaczęły poważniej traktować rady narodowe⁸. Dotychczas obowiązki z zakresu obronności nakładała na władze lokalne *Konstytucja PRL* z 1952 r., która określiła w tym zakresie zadania rad narodowych. Miały one współdziałać w „umacnianiu obron-

⁴ A. Paczkowski, op. cit., s. 60.

⁵ Ustawa z 21 XI 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dziennik Ustaw (dalej: Dz. U.) 1967, nr 44, poz. 220.

⁶ Ibidem, art. 6.

⁷ A. Paczkowski, op. cit., s. 61; J. Suwart, *Zarys Obrony Cywilnej w Polsce w latach 1920–1996*, Warszawa 2003, s. 182–183; zob. także *The Polish National Defense Comitee*, [w:] <http://bi.gazeta.pl/im/0/6056/m6056510.pdf> (dostęp: 15.05.2020 r.). Od 1989 r. na czele KOK stał prezydent RP. Jesienią 1989 r. gen. W. Jaruzelski poszerzył jego skład o Szefa Kancelarii Prezydenta, wiceministrów obrony narodowej i spraw wewnętrznych, ministra transportu, żeglugi i łączności. Zarządzenie nowego prezydenta L. Wałęsy ze stycznia 1991 r. zlikwidowało Sekretariat KOK. W jego miejsce utworzono Biuro Bezpieczeństwa Narodowego (BBN) w Kancelarii Prezydenta RP. KOK faktycznie przestał funkcjonować po uchwaleniu *Konstytucji RP* (w 1997 r.). Jej art. 135. organem doradczym prezydenta RP w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego ustanowił Radę Bezpieczeństwa Narodowego, której sekretariatem uczyniono BBN. Stało się ono jednocześnie urzędem, za pomocą którego prezydent wykonuje swoje zadania w zakresie bezpieczeństwa i obronności. KOK rozwiązano ostatecznie ustawą z 29 VIII 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 2002, nr 156, poz. 1301.

⁸ Wynikało to przede wszystkim z obawy lokalnych decydentów przed KOK i jej członkami. Poza tym KOK w myśl uchwały Rady Ministrów z dnia 18 II 1959 r. miał m.in. koordynować działania naczelnych i terenowych organów państwowej administracji i prezydiów rad narodowych w zakresie obronności państwa. Opracowywał wytyczne, instrukcje i zarządzenia dla tych organów. Działania ich nie były więc tak chaotyczne jak poprzednio, zob.: J. Suwart, op. cit., s. 155–156; L. Kowalski, op. cit., s. 58. Podobny zakres działania KOK ustalała ustawa o powszechnym obowiązku obrony PRL z 21 XI 1967 r., Dz. U. 1967, nr 44, poz. 220.

ności i bezpieczeństwa państwa⁹. Podobne zadania nałożyła na rady narodowe ustawa z 25 stycznia 1958 r.¹⁰ Mimo wspomnianych zapisów lokalni decydenci nie przejawiali jednak zbyt dużego zainteresowania sprawami obronnymi. Wynikało to nie tylko z braku chęci, lecz także z powodu nieodpowiedniego przygotowania i braku fachowej wiedzy.

Na czele WKO stali przewodniczący prezydiów wojewódzkich rad narodowych, a później wojewodowie¹¹. W ich skład wchodził także: wiceprzewodniczący ds. polityczno-obronnych, ds. gospodarczo-obronnych, ds. militarnych i planowania operacyjno-obronnego oraz ds. ochrony i zaopatrzenia ludności. Członkami WKO byli kierownicy działów: polityczno-obronnego, gospodarczo-obronnego, ochrony i zaopatrzenia ludności, wewnętrznego, komunikacji i rynku. W skład WKO wchodził także sekretarz Komitetu kierujący pracami sekretariatu, który zajmował się właściwą pracą administracyjną Wojewódzkiego Komitetu Obrony¹².

Wspomnieć warto, że 16 listopada 1962 r. KOK, do pomocy lokalnym komitetom obrony, powołał wojewódzkie sztaby wojskowe (WSzW), a w latach 1964–1970 powiatowe sztaby wojskowe (PSzW) i miejskie sztaby wojskowe (MSzW). Wojewódzkie i powiatowe sztaby wojskowe stały się organami rad narodowych i terenowych komitetów obrony (WKO, później także PKO), choć nadzór nad nimi sprawował Sztab Generalny WP¹³. Wojewódzkie sztaby wojskowe zajmowały się wspieraniem rad narodowych i WKO w działalności organizacyjnej, szkoleniowej i mobilizacyjnej na podległym terenie. Opracowywały plany obronne poszczególnych województw w oparciu o powszechny plan obrony terytorialnej kraju. Starły się także uwzględniać w tym zakresie plany operacyjno-mobilizacyjne gospodarki państwa i administracji centralnej¹⁴.

Podstawy systemu kierowania państwem na wypadek wojny w oparciu o obronę terytorium kraju (OTK) zostały więc do 1962 r. zorganizowane¹⁵. System opierał się na dwóch elementach: wojskowym i cywilnym. Pierwszy składał się z nowych jednostek obrony terytorialnej kraju oraz wojskowej administracji – lokalnych sztabów wojskowych. Drugi – pozamilitarny tworzyły struktury administracyjne państwa, od władz centralnych po powiaty i gromady. Do elementów pozamilitarnych zaliczano także powszechne, obronne przygotowanie społeczeństwa, któremu przypisywano wówczas

⁹ *Konstytucja PRL*, Warszawa 1952, art. 39.

¹⁰ Ustawa z 25 I 1958 r. o radach narodowych, Dz. U. 1958, nr 5, poz. 16, art. 5.

¹¹ W latach 1973–1981 – przewodniczący wojewódzkich rad narodowych, a w latach 1981–2002 – wojewodowie.

¹² J. Kowalski, op. cit., 60–61.

¹³ J. Suwart, op. cit., s. 164.

¹⁴ L. Kowalski, op. cit., s. 58; J. Suwart, op. cit., s. 164.

¹⁵ Publicznie informowali o jego istnieniu ówcześni decydenci polityczni i wojskowi, zob.: B. Chocha, *Obrona powinna być powszechna*, „Żołnierz Wolności” 1963, nr 272; idem, *Obrona terytorium kraju*, Warszawa 1965; M. Spychalski, *Wystąpienie na VI Zjeździe PZPR*, „Żołnierz Wolności” 1964, nr 140.

ogromne znaczenie¹⁶. System spełniać miał trzy podstawowe zadania: sprawnie zarządzać administracją, powiązać elementy funkcjonowania państwa z systemem jego obrony, przystosować państwo do funkcjonowania w warunkach wojennych. Ostatni element opierać miał się na decentralizacji systemu zarządzania państwem, w oparciu o lokalne komitety obrony (WKO). Uznano, że centralistyczny model zarządzania w warunkach wojennych (szczególnie po użyciu broni masowego rażenia) nie będzie możliwy¹⁷.

Po uchwaleniu w 1967 r. ustawy o powszechnym obowiązku obrony PRL, znacznie rozbudowano struktury komitetów obrony kraju na szczeblu lokalnym. W myśl ustawy „dla kierowania sprawami obronności”, obok WKO, tworzono komitety obrony na szczeblu powiatów (PKO), miast (MKO), dzielnic (DKO), osiedli (OKO), gromad (GKO), a nawet większych zakładów pracy (ZKO) i szkół (SKO). Przewodniczącymi wojewódzkich, powiatowych, miejskich, dzielnicowych i osiedlowych komitetów obrony zostawali przewodniczący prezydiów właściwych rad narodowych. Przewodniczącymi gromadzkich komitetów obrony zostawali przewodniczący gromadzkich rad narodowych. Natomiast na czele zakładowych komitetów obrony stali ich kierownicy, a szkolnych – dyrektorzy szkół¹⁸. Na terenie województw najważniejszą rolę odgrywały WKO. Koordynowały na swym obszarze zadania obronne z zadaniami gospodarczymi. Nadzorowały działanie komitetów obrony niższego szczebla, stawały się organami władczymi w zakresie obronności¹⁹.

W wyniku reformy administracyjnej państwa z lat 1972–1975 dokonano zmian w strukturze lokalnych komitetów obrony oraz sztabów wojskowych. Na mocy ustawy z 29 listopada 1972 r. w miejsce dotychczasowych gromad utworzono gminy²⁰. Tym samym likwidacji uległy gromadzkie, osiedlowe i zakładowe komitety obrony²¹. Decyzję o likwidacji komitetów obrony najniższego szczebla oceniano wówczas pozytywnie, gdyż najczęściej nie realizowały one podstawowych założeń z dziedziny obronności kraju głównie z powodu braku aparatu wykonawczego²². Zgodnie z wytycznymi Konferencji Krajowej PZPR z 1973 r. funkcję przewodniczących rad narodowych powierzano I sekretarzom odpowiednich ogniw partyjnych (komitetów wojewódzkich, powiatowych,

¹⁶ M. Jasiczek, *Geneza powstania i funkcje obrony terytorium kraju*, „Przegląd Obrony Terytorialnej” 1973, nr 1.

¹⁷ J. Suwart, op. cit., s. 156–157.

¹⁸ Ustawa z 21 XI 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. 1967, nr 44, poz. 220, art. 11.

¹⁹ Zob. *Uchwała Komitetu Obrony Kraju nr 1/KOK z dnia 27 kwietnia 1974 r. w sprawie wojewódzkich komitetów obrony*, „Biuletyn Komitetu Obrony Kraju” (dalej: „Biuletyn KOK”) 1974, nr 15-A.

²⁰ Ustawa z 29 XI 1972 r. o utworzeniu gmin i zmianie ustawy o radach narodowych, Dz. U. 1972, nr 49, poz. 312, art. 65m-65r.

²¹ Powiaty w okresie przejściowym (w latach 1973–1975) stały się jedynie ogniwami łączącymi gminy z władzami wojewódzkimi. Rady narodowe pozostały terenowymi organami władzy państwowej. Uzyskały charakter samorządu społecznego, rozumianego wówczas jako „samorząd socjalistyczny”.

²² L. Kowalski, op. cit., s. 61.

gminnych)²³. Tym samym na czele WKO i PKO stanęli pierwsi sekretarze wojewódzkich i powiatowych komitetów PZPR.

Ostatni etap reformy administracyjnej przeprowadzono w 1975 r. Dokonano wówczas dwustopniowego podziału administracyjnego kraju. Podstawową jednostką administracyjną stały się gminy, miasta i dzielnice większych miast. Zlikwidowano szczebel pośredni, jakim były powiaty, chociaż pozostawiono, w ramach tzw. administracji niespolonej, odpowiadające im rejony. Zwiększono jednocześnie liczbę województw z 17 do 49, co doprowadziło do zmniejszenia ich powierzchni²⁴. Zniesienie powiatów pociągnęło za sobą likwidację powiatowych sztabów wojskowych. Tym samym w terenie sprawami obronności kierowały wojewódzkie komitety obrony wspomagane przez wojewódzkie sztaby wojskowe²⁵.

Kolejne zmiany w lokalnych komitetach obrony dotyczyły obsady stanowisk przewodniczących WKO. W lutym 1981 r. Komitet Obrony Kraju podjął uchwałę o postawieniu na czele WKO wojewodów, którzy zastąpili dotychczasowych przewodniczących wojewódzkich rad narodowych. Zastępcami przewodniczącego zostali szefowie WSzW i KW MO²⁶. Wojewodowie stali na czele WKO aż do ich rozwiązania w 2002 r.²⁷

Wojewódzkie Komitety Obrony, obok innych zadań, miały przede wszystkim sprawować władzę na podległym im obszarze w czasie wojny, koordynować działania zmierzające do zorganizowania obrony w oparciu o jednostki terytorialne i powszechną samoobronę. W stanach bezpośredniego zagrożenia lub wojny działać miały w miejscach ukrytych, zamaskowanych, spełniających dość surowe wymogi, dotyczące zapewnienia bezpieczeństwa osób w nich przebywających.

W tym celu do dyspozycji wojewódzkich komitetów obrony, wzorem KOK, zamierzano przekazać tzw. stanowiska kierowania (SK)²⁸. Mimo że odpowiednią uchwałę w tej

²³ Wytyczne te były jedną z form realizacji zasady kierowniczej roli PZPR, szerzej zob. J. Malec, D. Malec, *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2000, s. 210. Utraciły swą dotychczasową funkcję administracyjną prezydium rad narodowych. Stały się one jedynie organami kolegialnymi, organizującymi wewnętrzną pracę rady i reprezentowały ją na zewnątrz, zob. Ustawa z dnia 29 XI 1972 r. o utworzeniu..., art. 65a–65l.

²⁴ Do 1975 r. powierzchnia województwa olsztyńskiego wynosiła niemal 21 tys. km². Od 1975 do 1998 r. – 12,3 tys. km², zob. *Rocznik statystyczny województwa olsztyńskiego 1963*, Olsztyn 1964, Tabl. I Podział administracyjny i powierzchnia, s. 24; *Rocznik statystyczny 1979*, Warszawa 1979, Tabl. II. Ważniejsze dane o województwach, s. L-LI.

²⁵ Zob. art. 25. ustawy z 28 V 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa oraz zmianie ustawy o radach narodowych, Dz. U. 1975, nr 16. poz. 91.

²⁶ W 1983 r. dodano trzeciego zastępcę przewodniczącego – I sekretarza KW PZPR, zob. L. Kowalski, op. cit., s. 65–66.

²⁷ Wojewódzkie Komitety Obrony, podobnie jak KOK, rozwiązano ustawą z 29 VIII 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 2002, nr 156, poz. 1301, art. 35.

²⁸ Na centralne stanowiska kierowania KOK były rozważane m.in. miejsca położone w województwie olsztyńskim. W 1961 r. wyznaczono zapasowe stanowiska kierowania KOK w rejonie Pasyimia i Zalesia

sprawie przyjął KOK już w lutym 1962 r., to przez kolejne lata nie przystąpiono do jej realizacji. Sprawa uległa przyspieszeniu w 1966 r., gdy KOK przyjął odpowiednie założenia, dotyczące przygotowania umocnionych obiektów dla potrzeb stanowisk kierowania KOK i WKO. Organizacyjnie przygotowaniem stanowisk kierowania początkowo zajmowały się WSzW, później zaś – sekretariaty WKO we współpracy z WSzW. W tym celu przekazano wojewódzkim komitetom obrony po jednym etacie pracownika cywilnego kosztem jednego etatu w poszczególnych WSzW²⁹.

Dla każdego WKO przygotowywano po dwa obiekty. Jeden stanowić miał doraźne stanowisko kierowania (DSK), drugi zaś główne polowe stanowisko kierowania (GPSK). Pierwszy typ obiektu miał być zlokalizowany na terenie miast stanowiących stałe siedziby władz terenowych. Najczęściej lokalizowano je w miejscach, co do których liczone, że zostaną oszczędzone w czasie ataku nieprzyjaciela. Były nimi na ogół szkoły i placówki edukacyjne. Działalność w nich WKO miała być prowadzona w stanach bezpośredniego zagrożenia lub wojny tak długo, jak to będzie możliwe. Obiekty tego typu w tajnej dokumentacji określano jako SK nr 1 (lub SK-1)³⁰.

GPSK zalecano lokalizować poza miastem będącym siedzibą WKO, w pobliżu ważnych węzłów komunikacyjnych i łączności, z daleka od obiektów mogących stanowić cel ataku jądrowego i konwencjonalnego, poza obszarami, na których możliwość wystąpienia klęsk żywiołowych była duża. Do obiektów tych członkowie WKO mieli się przenosić, gdy nie będzie dalszej możliwości działania w obiektach SK-1. W tajnej dokumentacji ten typ stanowisk kierowania określano jako SK nr 2 (lub SK-2)³¹.

Członkowie KOK, zdając sobie sprawę z tego, że koszty budowy SK będą ogromne, podjęli w 1966 r. decyzję, że tam, gdzie to będzie możliwe, należy przejmować na potrzeby stanowisk kierowania WKO część dotychczasowych obiektów schronowych TOPL³². Na ogół miały to być dotychczasowe stanowiska dowodzenia TOPL. Problemem było to, że niewiele z nich gwarantowało bezpieczeństwo członkom WKO w czasie wojny (nie nadawały się do użytku w warunkach skażenia radioaktywnego, cechowały się niedosta-

(na północny zachód od Szczytna). Rok później w jednym z wariantów lokalizacji rozmieszczenia KOK na wypadek wojny rozważano Ostródę i Mrągowo, zob. L. Kowalski, op. cit., s. 101–102.

²⁹ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku (dalej: AIPN Bi), 087/577/2, Wytyczne sekretarza KOK z 12 VII 1972 r. w sprawie działania sekretariatów WKO, k. 22, 24.

³⁰ L. Kowalski, op. cit., s. 99–103.

³¹ AIPN Bi, 087/577/1, Kontrwywiadowcza charakterystyka w sprawie obiektowej kryptonim „Baszta”, nr rejestracyjny 5191, k. 10.

³² Terenowa Obrona Przeciwlotnicza, utworzona w 1951 r. (zob. Ustawa z 26 II 1951 r. o terenowej obronie przeciwlotniczej, Dz. U. 1951, nr 14, poz. 109) przejęła część poniemieckich schronów, ukryć zabezpieczających i stałych szczelin przeciwlotniczych. W okresie realizacji planu sześcioletniego, w uzgodnieniu z PKPG, zaczęto budować także nowe obiekty ochronne. Były nimi schrony oraz stanowiska kierowania. Te ostatnie były obiektami o szczególnym znaczeniu. Przeznaczone były bowiem dla komend TOPL. Z nich w czasie wojny miały one koordynować działaniami ratowniczymi.

teczną odpornością na bezpośrednie działanie ciężkich bomb lotniczych i nadciśnienia). Wymagały więc rozbudowy, przeróbek, dodatkowych umocnień, doprowadzenia łączności itp.³³

Już w fazie organizowania stanowisk kierowania poszczególnym resortom przydzielono określone zadania, dzięki którym obiekty miały być w pełni sprawne i spełniać swe funkcje w stanach bezpośredniego zagrożenia lub wojny. Resort łączności odpowiadał za zabezpieczenie łączności szyfrowej pomiędzy centralnymi i lokalnymi stanowiskami kierowania. Ministerstwo Handlu odpowiadało za zaopatrzenie obiektów w artykuły konsumpcyjne, niezbędne do ich funkcjonowania. Resort zdrowia odpowiadał za zabezpieczenie medyczne, resort finansów – za zabezpieczenie środków na koszty utrzymania SK. Ministerstwo Obrony Narodowej czuwało nad tym, aby stanowiska kierowania były w stanie stałej gotowości do użycia, gdy zajdzie potrzeba³⁴.

Jedno z najważniejszych zadań otrzymało Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Zajęło się bowiem zabezpieczeniem kontrwywiadowczym stanowisk kierowania. Informacje o lokalizacji i przeznaczeniu tych miejsc należało utrzymywać w ścisłej tajemnicy. Od jej zachowania zależało to, czy członkowie WKO, koordynujący z nich działaniami obronnymi w czasie wojny, będą w stanie zadania te wykonywać. Nieprzyjaciel nie mógł wiedzieć, gdzie znajduje się serce dowodzenia województwem, gdyż to groziło jego unicestwieniem.

Pracą tą na szczeblu wojewódzkim zajęły się II Wydziały Komend Wojewódzkich Milicji Obywatelskiej w ramach spraw obiektowych o kryptonimie „Baszta”. Odpowiednie instrukcje w tym zakresie komórki te otrzymały z II Departamentu MSW³⁵. Uzyskały one status dokumentów tajnych specjalnego znaczenia, co oznaczało, że ze sprawą mieli być zapoznani naczelnicy II Wydziałów w komendach wojewódzkich, zastępcy komendantów powiatowych MO ds. Służby Bezpieczeństwa oraz jeden lub dwóch pracowników z KW MO i KP MO, którzy mieli prowadzić pracę operacyjną. Pracownicy SB, wykonujący pomocnicze czynności w zakresie kontrwywiadowczej ochrony SK, nie mogli być informowani o faktycznym przeznaczeniu obiektów³⁶.

W województwie olsztyńskim początkowo stanowiska kierowania Wojewódzkiego Komitetu Obrony zlokalizowano, podobnie jak w innych województwach, w obiektach o charakterze edukacyjnym. Stanowisko kierowania nr 1 (SK-1) – na terenie Wyższej Szkoły Rolniczej w Olsztynie (od 1972 r. Akademii Rolniczo Technicznej³⁷). Pierwotnie

³³ J. Suwart, op. cit., s. 228–230; L. Kowalski, op. cit., s. 102, 103.

³⁴ L. Kowalski, op. cit., s. 105.

³⁵ AIPN Bi, 087/577/1, Pismo dyrektora Departamentu II MSW, płk. M. Krupskiego, nr ODT-0085/22/71 z dn. 21 XII 1971 r., k. 60–61.

³⁶ Ibidem, k. 61.

³⁷ Od 1999 r. ART weszła w skład Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, szerzej zob. *U źródeł uniwersytetu 1933–1999. Materiały i dokumenty do powstania Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego*, wstęp, wybór i opracowanie B. Łukaszewicz, przedmowa S. Achremczyk, Olsztyn 1999.

było ono stanowiskiem dowodzenia (SD) TOPL. SK nr 2 wyznaczono na terenie Szkoły Podstawowej w Mielnie (ówczesny powiat ostródzki, gromada Grunwald)³⁸.

Od połowy lat siedemdziesiątych przystąpiono do tworzenia zapasowych miejsc pracy (ZMP) dla lokalnych struktur kierowniczych partii politycznych (PZPR, ZSL, SD), władz oraz niektórych urzędów, m.in. KW MO (później WUSW). Miejsca te miały być wykorzystane w stanie zagrożenia państwa lub wojny. W ich skład wchodziły budowle umocnione (schronowe) oraz nieumocnione. W 1977 r. Wojewódzki Komitet Obrony w Olsztynie przygotował zapasowe miejsca pracy dla 14 instytucji z terenu województwa olsztyńskiego. Wśród nich, poza WKO, za najważniejsze uznano stanowiska schronowe dla: KW PZPR, Urzędu Wojewódzkiego oraz KW MO. Należy przypuszczać, że były one tymczasowymi stanowiskami kierowania, gdyż w latach 1980–1983 planowano wybudowanie połączonego umocnionego obiektu dla tych trzech organów³⁹.

Do tego czasu na zapasowe miejsce kierowania KW PZPR wybrano Ośrodek Wypoczynkowo-Szkoleniowy Funduszu Wczasów Pracowniczych w Zalesiu koło Barczewa. Dla Urzędu Wojewódzkiego przeznaczono budynki Zasadniczej Szkoły Rachunkowości Rolnej w Tuławkach (gmina Dywity). Zapasowym miejscem pracy KW MO uczyniono Ośrodek Wczasowy Przedsiębiorstwa Usług Socjalnych Budownictwa Komunalnego w Warszawie zlokalizowany nad jeziorem Kalwa pod Pasymiem⁴⁰.

W latach 1980–1983 proces budowy i modernizacji stanowisk kierowania został zahamowany. Kryzys gospodarczy i stan wojenny w kraju sprawiły, że KOK w tym czasie nie zajmował się problematyką stanowisk kierowania. Zadania WKO zostały wówczas znacznie rozszerzone. Obok spraw związanych z obronnością, gremia te zajmowały się szeroko pojętą problematyką porządku i bezpieczeństwa na terenie województw. Do sekretariatów WKO spływały dane zbiorcze dotyczące stanu bezpieczeństwa publicznego, pożarowego, liczby i rodzaju wykroczeń, działalności sądów i prokuratur w zakresie zwalczania przestępczości itp.⁴¹

³⁸ Wyboru obu miejsc stanowisk kierowania dokonała specjalnie do tego celu powołana Komisja Lokalizacyjna, której przewodniczył Stefan Piątczak (wiceprzewodniczący Prezydium WRN). W składzie ponadto znaleźli się: płk. Kazimierz Późniak (z-ca Szefa WSzW ds. operacyjnych), ppłk. Waclaw Kurowski (z-ca Szefa WSzW ds. powszechnej samoobrony) oraz ppłk. Tadeusz Panfil (Szef Służb Inżynieryjno-Saperskich), zob.: AIPN Bi, 087/577/2, Ramowy plan kontrwywiadowczej ochrony SK nr 1 WKO prowadzonej w ramach sprawy obiektowej nr 5991 krypt. „Baszta W/I” w okresie modernizacji i eksploatacji, k. 48–49; AIPN Bi, 087/577/1, Ramowy plan kontrwywiadowczej ochrony SK nr 2 WKO prowadzonej w ramach sprawy obiektowej nr 5992 krypt. „Baszta W/II” w okresie modernizacji i eksploatacji, k. 25.

³⁹ AIPN Bi, 087/577/3, Informacja dot. sytuacji na odcinku założeń organizacyjnych budowy umocnionych obiektów WKO i stanowisk kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny z 7 IX 1977 r., k. 1.

⁴⁰ Ibidem. Przygotowanie stanowiska kierowania dla KW MO planowano już w 1963 r. Wówczas KW TOPL zająć się miała budową dla potrzeb KW MO stanowiska dowodzenia w Jonkowie pod Olsztynem. Zlecono nawet wykonanie dokumentacji i zabezpieczono odpowiednie kredyty na ten cel, zob. Archiwum Państwowe w Olsztynie (dalej: APO), Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KW PZPR), 1141/3232, Informacja o realizacji zadań TOPL na terenie województwa olsztyńskiego, 17 IX 1963, k. 147.

⁴¹ APO, KW PZPR, 1141/1932, Wykaz spraw WKO za lata 1982–1989, k. 1–3.

W 1984 r., po względnym uspokojeniu sytuacji w kraju, ponownie przystąpiono do organizacji zapasowych miejsc pracy. Jak się okazało, plany zakładające wybudowanie nowego obiektu, który miał pomieścić zapasowe miejsca pracy KW PZPR, Urzędu Wojewódzkiego i KW MO nie zostały zrealizowane z powodu braku funduszy na ten cel. Nie odstąpiono jednak od pomysłu, aby stanowiska kierowania tych trzech organów wyznaczyć w bezpośredniej bliskości. Zdecydowano się na zlokalizowanie ich w Biskupcu. Komitetowi Wojewódzkiemu PZPR wraz z I sekretarzem wyznaczono budynek Komitetu Miejskiego PZPR w Biskupcu. Wojewodzie wraz z najbliższym otoczeniem – budynek Urzędu Miasta i Gminy w Biskupcu. Główne stanowisko kierowania szefa WUSW znajdować się miało w budynku Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Biskupcu, choć do jego dyspozycji przekazano znacznie większą liczbę obiektów⁴². Jednocześnie opracowano system powiadamiania i alarmowania poszczególnych organów o przenoszeniu się do głównych i zapasowych miejsc kierowania⁴³.

Po 1989 r. KOK ostatni raz zajął się sprawą stanowisk kierowania w lutym 1990 r., gdy na jego czele stał gen. Wojciech Jaruzelski jako prezydent RP. Wyznaczono wówczas organy i instytucje, którym należało przygotować stanowiska kierowania⁴⁴. Na szczeblu województw o przydziale stanowisk kierowania poszczególnym organom, instytucjom i urzędom decydowali przewodniczący WKO, czyli wojewodowie. Decyzje podjęte przez KOK w lutym 1990 r. nie zostały już jednak wcielone w życie. Zmiany polityczne w kraju i na arenie międzynarodowej sprawiły, że dalsza rozbudowa i modernizacja stanowisk kierowania okazała się bezcelowa.

Dokumenty wytworzone przez olsztyńską SB w ramach sprawy obiektowej krypto-nim „Baszta” dotyczą głównie ochrony kontrwywiadowczej stanowisk kierowania Wojewódzkiego Komitetu Obrony. Skrupulatność funkcjonariuszy zajmujących się sprawą

⁴² Pozostałe znajdowały się w: POM w Biskupcu, SKR w Biskupcu, Domu Handlowym przy ul. Ludowej w Biskupcu, Ośrodka Rekreacyjno-Wypoczynkowym ZSMP w Rudziskach Pasymskich, Studium Wychowania Przedszkolnego w Szczytnie, Ośrodka Hodowli Ziemiaka w Mielnie, Ośrodka Rekreacyjno-Wypoczynkowym Zarządu Zakładów Karnych w Kikicach, Ośrodka Wypoczynkowym FWP w Zalesiu k. Barczewa, budynku Posterunku MO i Szkole Podstawowej w Purdzie, Hotelu „Warmińskim” w Olsztynie, Hotelu „Relaks” w Olsztynie, Zespole Szkół Elektrycznych w Olsztynie, Zespole Szkół Ekonomicznych w Olsztynie, Hotelu Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego w Żalbkach, Szkole Podstawowej w Jezioranach, Zasadniczej Szkole Rolniczej w Jezioranach, budynku kina w Jezioranach, Ośrodka Szkolenia w Wadągu, szkołach podstawowych w Żegotach, Żardenikach, Krokowie, Franknowie i Radostowie, POM w Jezioranach, zob. AIPN Bi, 087/577/3, Pismo naczelnika Wydziału Inspekcji WUSW w Olsztynie do naczelnika Wydziału II WUSW w Olsztynie z 24 II 1984 r., k. 26–27.

⁴³ APO, KW PZPR, 1141/1540, Plany powiadamiania i alarmowania kierowników wydziałów KW PZPR, k. 187; *ibidem*, Plany powiadamiania stanu osobowego wydziałów KW PZPR, k. 188–191; *ibidem*, Plany rozmieszczenia na stanowiskach kierowania wydziałów KW PZPR, k. 192–195.

⁴⁴ Wśród nich znalazły się m.in.: KOK, WKO, kierownictwa partii, stronnictw i PRON, prezydium Sejmu, Rada Państwa, zob. L. Kowalski, *op. cit.*, 108–109.

i dokładność, z jaką je sporządzili pozwala wskazać nie tylko miejsca lokalizacji stanowisk kierowania, ale także zorientować się, jakie warunki musiały one spełniać. Dokładna ich analiza skłania do głębszej refleksji na temat roli, jaką przypisywały tym obiektom ówczesne władze centralne i lokalne. Dokumenty zawierające akta sprawy o kryptonimie „Baszta” przechowywane są w Archiwum Oddziału Białostockiego IPN w trzech teczkach o sygnaturach 087/577/1–3. Spośród nich postanowiono wybrać cztery dokumenty, w których przedstawione zostały: instrukcja II Departamentu MSW skierowana do I zastępców KW MO ds. SB w sprawie kontrwywiadowczego zabezpieczenia stanowisk kierowania z 1971 r. (dokument 1); kontrwywiadowcza charakterystyka tych stanowisk w sprawie obiektowej kryptonim „Baszta” z 1973 r. (dokument 2), informacja w sprawie organizacji budowy umocnionych obiektów WKO i stanowisk kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny z 1977 r. (dokument 3) oraz informacja o dyslokacji stanowisk kierowania w zapasowych miejscach pracy władz politycznych i administracji państwowej w województwie olsztyńskim z 1984 r. (dokument 4).

Instrukcja dyrektora Departamentu II MSW płk. M. Krupskiego z 21 XII 1971 r. skierowana do I zastępców Komendantów Wojewódzkich MO (pismo nr ODT-0085/22/71)

(pieczęć⁴⁵)

Warszawa, dnia 21 grudnia 1971 r.

TAJNE SPEC. ZNACZENIA

Egz. nr 12

Seria „K”

I ZASTĘPCA KOMENDANTA WOJEWÓDZKIEGO MO
ds. SŁUŻBY BEZPIECZEŃSTWA
w Olsztynie⁴⁶

Zgodnie z obowiązującym zakresem pracy, pion Departamentu II MSW organizuje i prowadzi kontrwywiadowczą ochronę stanowisk kierowania Komitetu Obrony Kraju oraz Wojewódzkich i Powiatowych Komitetów Obrony.

W związku z powyższym, przesyłam Ramowy plan kontrwywiadowczej ochrony SK⁴⁷, który określa główne kierunki pracy w tym zakresie.

Plan ten powinien stanowić podstawę do opracowania szczegółowych przedsięwzięć operacyjnych – realizowanych w ramach spraw obiektowych pod krypt. „Baszta”, które winny być prowadzone na:

– rejon, w których będą zlokalizowane stanowiska kierowania nr 2 przeznaczone dla KOK⁴⁸,

– rejon, w których wyznaczone są miejsca na stanowiska kierowania nr 2 przeznaczone dla WKO⁴⁹,

– obiekty przeznaczone na SK-1 dla KOK, WKO i PKO⁵⁰ /oddzielne sprawy/

Kontrwywiadowczą ochronę obiektów przeznaczonych na SK proszę zlecić: w odniesieniu do Wojewódzkiego Komitetu Obrony oraz wskazanych rejonów wytypowanych na stanowiska kierowania dla KOK – Naczelnikowi Wydziału II, a dla Powiato-

⁴⁵ Treść pieczęci: „Polska Rzeczypospolita Ludowa, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych”.

⁴⁶ Słowo „Olsztynie” odręcznie.

⁴⁷ SK – stanowisko kierowania. Dokument, o którym mowa, nie zachował się w dokumentach olsztyńskiej SB dotyczących sprawy obiektowej kryptonim „Baszta”.

⁴⁸ KOK – Komitet Obrony Kraju.

⁴⁹ WKO – Wojewódzki Komitet Obrony.

⁵⁰ PKO – Powiatowy Komitet Obrony.

wych Komitetów Obrony – Zastępcom Komendantów Powiatowych MO ds. Służby Bezpieczeństwa.

Z załączonymi dokumentami należy zapoznać tylko⁵¹: Naczelnika Wydziału II; Zastępców Komendantów Powiatowych MO ds. Służby Bezpieczeństwa oraz jednego – dwóch odpowiedzialnych pracowników w województwie i w powiecie, którzy będą wykonywali czynności operacyjne w ramach zleconych im do prowadzenia – spraw obiektowych.

Nowo wytypowani do wymienionych prac funkcjonariusze obowiązani są złożyć zobowiązanie o zachowaniu tajemnicy, zgodnie z Zarządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych nr OO5/m/67 z dnia 25 X 1967 r. w sprawie zasad dopuszczania pracowników do prac mobilizacyjnych w resorcie spraw wewnętrznych.

W przypadkach nieuniknionych, zmiana pracownika prowadzącego kontrwywiadowcze rozpoznanie rejonów przeznaczonych na SK szczebla centralnego, wymaga akceptacji Dyrektora Departamentu II, a w odniesieniu do Wojewódzkich i Powiatowych Komitetów Obrony – Waszej decyzji.

Pracownicy Służby Bezpieczeństwa Wojewódzkich i Powiatowych Komend MO wykonujący zlecane im /ewentualnie/ pomocnicze czynności w zakresie kontrwywiadowczej ochrony SK nie mogą być zorientowani⁵² o charakterze i przeznaczeniu obiektów i rejonów wytypowanych na stanowiska kierowania.

Z ramienia Departamentu II MSW do udzielania pomocy, kontroli i nadzoru wyznaczony został ppłk Leszek SITEK⁵³.

DYREKTOR DEPARTAMENTU II MSW

(nieczytelny podpis)

ppłk. dypl. M. KRUPSKI⁵⁴

Załączniki:

1. Ramowy plan /wzór/

egz. nr 12 kart 8

⁵¹ Wyróżnienie w oryginale.

⁵² Wyróżnienie w oryginale.

⁵³ Leszek Sitek – pracę w MBP rozpoczął w 1952 r. W latach 1952–1955 w Departamencie I MBP, od 1955 r. w Departamencie II MBP, najpierw jako oficer operacyjny (1955–1967), później inspektor (1967–1973) i starszy inspektor (od 1973 r.). Od 1986 r. specjalista w Departamencie II MSW. W 1990 r. odszedł ze służby w stopniu pułkownika, zob. Katalog IPN. Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa PRL (Dokument elektroniczny), [w:] <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/> (dostęp: 11.05.2020).

⁵⁴ Mikołaj Krupski – od 1953 r. zastępca Dyrektora Departamentu III MBP, od 1961 r. zastępca Dyrektora Departamentu I MBP, w l. 1965–1973 Dyrektor Departamentu II MBP, zob. Katalog IPN. Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa PRL (Dokument elektroniczny), [w:] <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/> (dostęp: 11.05.2020).

2. Wykaz rejonów zainteresowane woj. otrzymają w ter. późniejszym
_egz. _nr _kart_

Wyk. i rozesłano wg rozdzielnika

Oprac. Płk L. Skwarczek

Ppłk L. Sitek

Druk. Sierż. P. Alińska

L. dz. Masz. 0026771

Źródło: AIPN Bi, 087/577/1, k. 60–61.

Kontrwywiadowcza charakterystyka w sprawie obiektowej kryptonim „Baszta”, 9 listopada 1973 r.

ZATWIERDZAM
(pieczęć⁵⁵)
Dnia 12.11.1973 r.

Olsztyn, dnia 09 listopada 1973 roku

Tajne specjalnego znaczenia

Egz. Nr 2

Seria „K”

K O N T R W Y W I A D O W C Z A

charakterystyka w sprawie obiektowej kryptonim „Baszta”
nr rejestracyjny 5191.

Sprawę kryptonim „Baszta” założono dnia 4 II 1972 r. na obiekty charakteru WKO⁵⁶.

Z uwagi na znaczną odległość lokalizacji stanowisk kierowania WKO na wypadek zagrożenia i wojny w ramach tej sprawy prowadzone są dwie oddzielne teczki określane krypt. „Baszta W1” /SK-1/ i krypt. „Baszta” W2/SK2.

I. OGÓLNE DANE DOTYCZĄCE OBIEKTÓW WKO I REJONU ICH LOKALIZACJI

1. SK-1 zlokalizowane jest w części podziemnej DS nr 4 Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie.

Uczelnia ta powołana została do życia w roku 1950. Usytuowana jest w północno-wschodniej⁵⁷ części miasta Olsztyna wzdłuż szosy biegnącej w kierunku Warszawy.

Sam obiekt SK-1 usytuowany jest w kompleksie budynków uczelniano dydaktycznych oraz domów studenckich po prawej stronie szosy. Po lewej stronie tej ważnej drogi komunikacyjnej znajdują się budynki mieszkalne, poletka doświadczalne, hala wegeta-

⁵⁵ Treść pieczęci: „Naczelnik Wydziału II KW MO w Olsztynie”. Na pieczęci nieczytelny podpis. Naczelnikiem Wydziału II KW MO w Olsztynie był w tym czasie ppłk Ryszard Wiśniewski. Pracę rozpoczął w 1946 r. w PUBP w Węgorzewie. Od 1947 r. w WUBP w Olsztynie. Od sierpnia 1970 do listopada 1981 r. naczelnik Wydziału II KW MO w Olsztynie. Od 7.01.1981 do 3.07.1984 delegowany do pracy w MSZ jako szyfrant w placówce dyplomatycznej PRL w Berlinie Zachodnim (etat niejawni), AIPN Bi 059/502 (2960/V), Akta osobowe.

⁵⁶ WKO – Wojewódzki Komitet Obrony.

⁵⁷ Pisownia oryginalna.

cyjna, pompownia wody pitnej, oczyszczalnia ścieków, Rolniczy Zakład Doświadczalny, budynki Wojewódzkiego Zakładu Higieny Weterynaryjnej oraz Instytut Mleczarski.

Układ urbanistyczny zabudowanego terenu uczelni pozwala wyodrębnić dwie dzielnice ograniczone:

- od wschodu drogą państwową Olsztyn-Warszawa,
- od południa rzeką Kortówką,
- od zachodu jeziorem⁵⁸ Kortowskim
- i od północy terenem wojskowym JW objętej sprawą obiektową krypt. „Motyle”.

Ogółem teren uczelni obejmuje powierzchnię 25 ha. Od strony zachodniej aktualnie rozbudowuje się nowo powstałe osiedle spółdzielcze – „Słoneczny Stok” do około 107 domków jednorodzinnych.

W ramach tej uczelni funkcjonuje 8 różnych wydziałów, cztery studia i cały szereg instytutów naukowo-dydaktycznych. Oprócz tego znajdują się tam ośrodki i zakłady usługowe oraz biura administracyjne związane z funkcjonowaniem uczelni.

W zespole budynków uczelnianych występuje mieszany program użytkowania, tj. mieszkaniowy i naukowo-dydaktyczny.

Ogółem w rejonie uczelni zamieszkuje wraz ze studentami około 5500 osób, 1172 studentów codziennie dojeżdża i około 2000 studiuje zaocznie, co razem wynosi około 8700 osób.

Budowę SK-1 rozpoczęto w 1967 roku. Część naziemną oddano do użytku w 1969 roku, zaś podziemną, z uwagi na przerwę w budowie, adaptację i modernizację budowano do 1972 r.

Po adaptacji z pierwotnego przeznaczenia dla potrzeb TOP-lu uzyskano ogólną wielkość o kubaturze 2031 m³, w tym sama część użytkowa wynosi 344 m², powierzchnia komunikacji 157 m², czyli łączna powierzchnia SK po adaptacji i modernizacji wynosi 501 m².

W ramach modernizacji obiekt ten wyposażono we wszelkie niezbędne urządzenia potrzebne dla jego funkcjonowania. Głównym inwestorem i administratorem obiektów WKO jest Wojewódzki Sztab Wojskowy, zaś inwestorem zastępczym Wojewódzka Dyrekcja Inwestycji Miejskich działającym⁵⁹ do chwili obecnej.

2. SK-2 zlokalizowane jest w części podziemnej Szkoły Podstawowej we wsi Mielno. Jego odległość od miasta Olsztyna wynosi 40 km. Głównym kierun-

⁵⁸ Pisownia oryginalna.

⁵⁹ Tak w tekście.

kiem dojazdu do tego obiektu z Olsztyna jest droga klasy 1 o nawierzchni asfaltowej biegnąca z Olsztyna do Olsztynka. Następnie odcinkiem drogi F-81⁶⁰ w kierunku Warszawy. Z tej trasy do SK-1⁶¹ prowadzi bezpośrednio boczna droga w kierunku Stębarka na odcinku około 6 km.

Pod względem topograficznym teren przylegający do obiektu jest pofałdowany i częściowo zadrzewiony. W pobliżu znajduje się rzeka Maraska [Marózka] oraz jezioro Mielno położone w kierunku wschodnim około 700 m od tego obiektu. Tuż obok SK-2 usytuowane jest szkolne boisko sportowe oraz budynek mieszkalny dla nauczycieli.

Ogólna powierzchnia SK-2 wynosi 860 m². Wybudowano go w latach 1965–1969, przy czym w latach następnych był modernizowany. W promieniu nieprzekraczającym 10 km od obiektu znajduje się 9 wsi zamieszkałych przez 2627 mieszkańców, których podstawowym źródłem utrzymania jest praca w państwowym i prywatnym sektorze rolnictwa.

II. Zakres kontrwywiadowczej ochrony

1. Sekretariat WKO

Aktualnie w sekretariacie WKO zatrudnionych jest 5-ciu pracowników etatowych wg następujących stanowisk:

- kierownik Sekretariatu WKO,
- starszy inspektor,
- referent,
- st. inspektor d/s budownictwa specjalnego
- st. inspektor d/s wykszolenia

2. Oddział d/s Wyodrębnionego Wydziału Budżetowo-Gospodarczego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie.

Zakres działalności w/w Oddziału w kwestii obronności kraju reguluje Zarządzenie Szefa Urzędu Rady Ministrów z dnia 12 lipca 1972 roku, którego odpis znajduje się w sprawie. Aktualnie komórka ta obejmuje 9 etatów⁶², a mianowicie:

⁶⁰ W tekście pomyłka. Powinno być E-81.

⁶¹ Pomyłka w tekście. Powinno być SK-2.

⁶² W tekście wymieniono nazwy tylko 7 etatów. Istnieje prawdopodobieństwo, że niektóre etaty były dwustanowiskowe.

- kierownik Oddziału Wyodrębnionego,
- st. referent d/s inspekcji obiektów specjalnych
- st. referent d/s łączności i alarmowania
- księgową materiałową
- konserwator sprzętu łącznościowego
- konserwator sprzętu dezometrycznego⁶³, oraz
- konserwator⁶⁴

Spośród tych pracowników tylko 4 osoby są wszechstronnie zapoznane z obiektami WKO, tj.:

- kierownik Oddziału Wyodrębnionego,
- st. referent d/s inspekcji obiektów specjalnych
- st. referent d/s łączności i alarmowania
- magazynier

Pozostałe osoby orientują się w sprawach sprzętu i jego konserwacji.

Ponadto z uwagi na projektowanie, budowę, adaptację i modernizację kontrwywiadowczej ochronie podlegają pracownicy angażowani do pracy przy obiektach następujących instytucji.

1. Wojewódzkiej Dyrekcji Inwestycji Miejsk.[ich] – 12 osób
2. Zarządu Dyrekcji Poczty i Telekomunikacji – 11 osób
3. Gdańskiego Przedsięb.[iorstwa] Robót Komunik.[acyjnych] w Gdańsku – 5 osób
4. Olsztyńsk.[iego] Przedsięb.[iorstwa] Robót Inż.[ynieryjnych] – 63 osoby
5. Olsztyńsk.[iego] Przedsięb.[iorstwa] Instalacji Sanitar.[nych] i Elektrycznych – 37 osób
6. Wojewódzk.[iego] Biura Projektów Budown.[nictwa] Ogólnego – 10 osób
7. Mieszkańcy i pracownicy rejonów lokalizacji SK-1 i SK-2.

III. Aktualny stan rozpoznania i zagrożenia

W wyniku dotychczasowego rozpoznania osób zajmujących się organizowaniem, funkcjonowaniem i eksploatacją obiektów WKO stwierdzono, iż wtajemniczeni z tej

⁶³ Urządzenia dezometryczne służą do wykrywania obecności promieniowania jonizującego (na przykład skażeń promieniotwórczych) i określenia jego natężenia.

⁶⁴ Możliwa pomyłka. Na liście nie znalazł się magazynier, którego wymieniono poniżej.

racji pracownicy nie budzą obiekcji natury moralno-politycznej. Dotyczy to członków Sekretariatu WKO oraz pracowników wyodrębnionego Wydziału Budżetowo-Gospodarczego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Przeszłość i aktualne postawy tych ludzi świadczą o ich ideowym zaangażowaniu w budownictwo socjalizmu. Są to zwłaszcza aktywni członkowie PZPR. Odnośnie osób innych wykazanych instytucji biorących udział w budowie obiektów ochraniających, z uwagi na tak pokaźną ilość, aktualny stan rozpoznania jest dość płytki i nie obrazuje faktycznej sytuacji. Niemniej jednak stwierdzono, że wszyscy pracownicy zaangażowani do tego rodzaju prac byli uzgadniani z organami MO. Z uwagi na wielkość i znaczenie w systemie obronnym stanowisk kierowania stosowanie ogólnie przyjętych zasad wobec kandydatów do prac przy obiektach WKO było niewątpliwie niewystarczającym środkiem zapobiegawczym, gdyż ograniczono się do podstawowych sprawozdań bez wnikliwszego rozpoznania co umożliwiało zaangażowanie osób nie gwarantujących zachowania tajemnicy, np. z Olsztyńskiego Przedsiębiorstwa Instalacji Sanitarnych i Elektrycznych w Olsztynie, przy budowie obiektów WKO zatrudniono trzy osoby /P. Sikorski, Cz. Damięcki i W. Grzonka/ powiązane z uciekinierem z tego środowiska pracy w 1969 roku do NRF⁶⁵, na którego grupa VII tut. Wydziału prowadzi kwestionariusz ewidencyjny kryptonim „Elektryk”. Przypuszcza się, że uciekinier z uwagi na zajmowane znaczące stanowisko w tym przedsiębiorstwie, przed ucieczką znał miejsce lokalizacji WKO. Po odmowie powrotu do kraju z terenu NRF nawiązał on kontakt korespondencyjny m.in. z w/w osobami jako byłymi współpracownikami.

Natomiast żona Włodzimierza Grzonki w 1972 roku będąc czasowo w NRF odmówiła powrotu do kraju. Wobec tego mąż jej zwołał się z pracy, aby w ten sposób umożliwić sobie wyjazd na pobyt stały do NRF. Zachodzi obawa, że nie wcześniej to później otrzyma on paszport, a za tym może on ujawnić wiadomości o obiektach WKO.

W odniesieniu do osób zamieszkałych lub zatrudnionych w rejonach lokalizacji SK, dotychczasowe rozeznanie wykazują następujące sytuacje:

Rejon lokalizacji SK-1

Z uwagi na lokalizację SK na terenie uczelnianym obiekt ten jest szczególnie narażony na penetrację wywiadowczą zarówno ze strony cudzoziemców, jak i wrogiego elementu zamieszkałego w kraju. Wynika to, co jest charakterystyczne dla każdej wyższej uczelni, z międzynarodowej współpracy, wzajemnych wizyt naukowców, wyjazdów studentów na staże i fundowane stypendia do państw kapitalistycznych itp., co stwarza

⁶⁵ NRF – Niemiecka Republika Federalna. Nazwa państwa zachodnioniemieckiego stosowana oficjalnie w Polsce do układu z 7 XII 1970 r. o normalizacji wzajemnych stosunków między Polską i Republiką Federalną Niemiec – RFN (niem. Bundesrepublik Deutschland).

możliwości zawierania trwałych kontaktów z cudzoziemcami oraz zetknięcia się tych ludzi z pracownikami wrogich służb wywiadowczych i innych antypolskich ośrodków.

Według planu uczelnianego na rok 1973 przewidziano wyjazd 34 pracowników naukowo-dydaktycznych, w tym 11 osób do państw kapitalistycznych, co w rozbiciu na poszczególne państwa sytuacja przedstawia się następująco⁶⁶:

Holandia	– 2 osoby
USA	– 2 osoby
Anglia	– 2 osoby
Austria	– 2 osoby
Szwecja	– 1 osoba
Grecja	– 1 osoba
Hiszpania	– 1 osoba

W tym samym roku o wyjazd czasowo-prywatny do KK⁶⁷ ubiegały się z tego rejonu 62 osoby⁶⁸, w tym do:

Anglii	– 16 osób
NRF	– 14 osób
Szwajcarii	– 7 osób
Szwecji	– 6 osób
Włoch	– 2 osoby
Holandii	– 3 osoby
Francji	– 4 osoby
Turcji	– 2 osoby
USA	– 4 osoby
Kanady	– 1 osoba
Hiszpanii	– 1 osoba
Austrii	– 1 osoba

Wyjazdy te obejmują pracowników naukowych, studentów, pomoc techniczną i administrację. Ponadto w roku 1973 w ramach międzynarodowej współpracy na terenie uczelni przebywało 9 przedstawicieli naukowych państw obcych, w tym z KK 5 osób, tj. z:

⁶⁶ Tak w tekście.

⁶⁷ Chodzi o kraje kapitalistyczne.

⁶⁸ W przedstawionym poniżej wykazie uwzględniono jednak 61 osób.

Anglii	– 2 osoby
Norwegii	– 1 osoba
Belgii	– 1 osoba
Chile	– 1 osoba

Aktualnie studiuje tu również 18 cudzoziemców, a wśród nich 5 obywateli KK, tj. z Afganistanu, Nepalu, Zairu, Cypru i Grecji po 1 osobie. Jako nauczycielka języka angielskiego zatrudniona jest 1 osoba ob.[ywatelka] USA.

Obok kontaktów służbowych szereg osób z tego rejonu utrzymuje kontakty prywatne z obywatelami KK, z których do ważniejszych z punktu widzenia kontrwywiadowczego zaliczyć należy, a mianowicie:

1. Doc. dr habil. Piotr Wójcik⁶⁹ od wielu już lat utrzymuje kontakt z Ambasadą USA, skąd otrzymuje różne książki naukowe i czasopisma z dziedziny rolnictwa. W 1969 roku towarzyszył attaché rolnemu Ambasady USA, który złożył wizytę na uczelni.
2. W czerwcu 1969 roku prezes Towarzystwa Przyjaciół „Warmii i Mazur” w Londynie Henryk Archutowski przebywając na tut. terenie złożył wizytę prodziekaniowi Wydziału Rolnego ART doc. dr Bogdanowi Wilamowskiemu⁷⁰.
3. Inż. Wsiewołod Przepiórski, asystent naukowo-techniczny ART b. członek bandy UPA⁷¹ utrzymuje kontakt z siostrą zamieszkałą w Anglii, na którą uzyskano informację, iż jest aktywną działaczką ukraińskiej organizacji emigracyjnej.
4. W 1973 roku dr. Romana Cichonia⁷², adiunkta Instytutu Inżynierii i Biotechnologii Żywności ART odwiedziło małżeństwo, obywatele szwedcy⁷³, z którymi poznał on się będąc w tym kraju na praktyce naukowej.
5. Doc. dr Maria Mackiewicz⁷⁴ odwiedzana była przez obywatela Wielkiej Brytanii pochodzenia polskiego Edwarda Wojciechowskiego, z którym następnie za-

⁶⁹ Piotr Wójcik – w l. 1963–1965 dziekan Wydziału Rolniczego, później pracownik naukowy Instytutu Ekonomiki i Organizacji Rolnictwa ART.

⁷⁰ właśc. Bohdan Wilamowski (1914–1985) – działacz społeczny i polityczny, poseł do KRN (1945–1946), wicewojewoda olsztyński (1947–1949), poseł do Sejmu Ustawodawczego (1947–1952) i Sejmu PRL II kadencji (1957–1961), pracownik naukowy WSR (później ART) w Olsztynie.

⁷¹ Wsiewołod Przepiórski – w *Informatorze o nielegalnych antypaństwowych organizacjach i bandach zbrojnych działających w Polsce Ludowej w latach 1944–1956*, wydanym w Warszawie w 1964 r. przez Biuro „C” MSW (reprint Lublin, Wyd. „Retro”, 1993), wymieniony jako referent propagandy w III Okręgu OUN.

⁷² Roman Maksymilian Cichon, (ur. 1941) do 2006 r. pracownik naukowy UWM (wcześniej WSR i ART) w Olsztynie. W l. 1970–1980 adiunkt w Zakładzie Ogólnej Technologii Żywności ART, później profesor, kierownik Katedry Żywnienia i Dietetyki CM UMK w Bydgoszczy.

⁷³ Pisownia oryginalna.

⁷⁴ Maria Mackiewicz – od 1957 kierownik Katedry Meteorologii i Klimatologii olsztyńskiej WSR (później ART).

- warła związek małżeński. Wymieniona zamieszkuje czasowo w Olsztynie, a na stałe w Warszawie⁷⁵. Mąż jej zamieszkuje w Anglii i jest tam właścicielem sklepu delikatesowego. M. Mackiewicz w przeszłości była podejrzana o współpracę z obcym wywiadem. Materiały znajdują się w Wydziale II Biura „C” do nr 25/b.
6. Dr Zdzisław Mirowski⁷⁶, adiunkt Instytutu Gleboznawstwa i Melioracji Wodnych Wydziału Geodezji i Urządzeń Rolnych ART. W latach 1962–1967 przebywał w Anglii, a w 1968–1973 w USA, gdzie posiada matkę, trzy siostry i dwóch braci. Rodzina ta z terenu lwowskiego wyemigrowała w 1939 roku do Anglii, a w 1957 roku do USA.

Wśród kadry naukowo-dydaktycznej nie występuje zjawisko wielonarodowościowe, natomiast studiuje tu około 120 osób narodowości ukraińskiej, które w ramach sprawy obiektowej kontrolowane są operacyjnie przez Wydział III tut. KWMO.

Ponadto w rejonie SK-1 zatrudnione są 123 osoby wywodzące się spośród ludności autochtonicznej w przeważającej większości powiązanej z krewnymi zamieszkałymi w NRF.

Rejon lokalizacji SK-2

Spośród 2627 mieszkańców 9 wsi usytuowanych w promieniu 10 km od obiektu zdecydowanie przeważa ludność napływowa narodowości polskiej, która osiedliła się tam w okresie powojennym. Nieznaczną część, bo tylko 87 osób stanowią autochtoni. Większość z nich jest powiązana z NRF i uzewnętrznia przynależność do narodu niemieckiego oraz zdradza tendencje emigracyjne do tego kraju.

Obok ludności autochtonicznej zamieszkuje tam również 10 osób narodowości ukraińskiej przesiedlonych na te ziemie w okresie powojennym w wyniku akcji „W”⁷⁷.

Mieszkańcy narodowości polskiej zamieszkali w tym rejonie od wielu już lat nie stanowią problemu z punktu widzenia operacyjnego. Część z nich bierze aktywny udział w życiu społeczno-politycznym swego środowiska, zaś osoby stanowiące mniejszość narodową wykazują pod tym względem obojętność, przy czym nie występują wrogo wobec PRL. Niemniej jednak z uwagi na przeszłość polityczną /przynależność do b. band OUN – UPA/ 2 osoby narodowości ukraińskiej są okresowo kontrolowane operacyjnie przez Referat Służby Bezpieczeństwa KPMO⁷⁸ w Ostródzie. Jedną z nich ob. Grzegorz Sira

⁷⁵ W tekście dokładny adres.

⁷⁶ Zdzisław Mirowski – absolwent WSR w Olsztynie. Po obronie doktoratu (1962) adiunkt w Katedrze Gleboznawstwa WSR, a od 1970 r. w Instytucie Gleboznawstwa i Melioracji Wodnych Wydziału Geodezji i Urządzeń Rolnych ART.

⁷⁷ Chodzi o akcję „Wisła”.

⁷⁸ Komendy Powiatowej Milicji Obywatelskiej.

zamieszkały w Mielnie w 1969 roku był odwiedzany przez swego syna Michała Sire zamieszkałego w USA. Cudzoziemiec ten w czasie okupacji wywieziony był na przymusowe roboty do Niemiec. Po wojnie wyjechał do Anglii, a od 1958 roku zamieszkuje w USA. Będąc w Polsce wykazywał on zainteresowanie b. działalnością bandy UPA na ziemiach polskich.

Na przestrzeni ostatnich dwóch lat odnotowano znaczny wzrost napływu w ten rejon turystów zagranicznych. Zjawisko to wiąże się z ogólnym wzrostem ruchu turystycznego na terenie województwa oraz przebiegiem głównej trasy ruchu kołowego⁷⁹, jak też znajdującym się tam Muzeum k. pomnika grunwaldzkiego⁸⁰. Nadto z uwagi na główną trasę przejazdową Warszawa-Gdańsk i odwrotnie notuje się też częste przejazdy wozów dyplomatycznych i konsularnych państw kapitalistycznych. Nie stwierdzono przy tym, aby turyści bądź dyplomaci zdradzali zainteresowania obiektem ochranianym.

Z aktualnego rozeznania wynika również, że w ramach kontaktów osobowych w rejonie tym w ostatnich dwóch latach przebywało 12 obywateli KK, w tym z NRF 6 osób, Francji 2 osoby, Kanady 2 osoby i USA 2 osoby.

Wizyty tych cudzoziemców miały charakter rodzinny, a ich zachowanie się nie budziło obiekcyj z punktu widzenia operacyjnego.

IV. Przestrzeganie tajemnicy przez pracowników ochranianych instytucji oraz skuteczność ochrony i maskowania

W wyniku dotychczasowej pracy operacyjnej nie uzyskano danych wskazujących na ujawnienie wiadomości przez osoby wtajemniczone z zakresu obiektów WKO. Niemniej jednak na podstawie informacji uzyskanych przez t.w.⁸¹ ps. „Józef” wiadomo jest, że pracownicy Olsztyńskiego Przedsiębiorstwa Instalacji Sanitarnych i Elektrycznych w Olsztynie ogólnie orientują się o istnieniu i miejscach lokalizacji tych obiektów. Wynika to z faktu udziału tego przedsiębiorstwa [w] świadczeniu usług na rzecz obydwu SK oraz stosunkowo znacznej ilości zaangażowanych pracowników.

Jakkolwiek brak jest jeszcze pełnego rozeznania jak pod tym względem sytuacja przedstawia się w innych instytucjach biorących udział w budowie, adaptacji i modernizacji obiektów WKO, to jednak można przypuszczać, że stan przestrzegania tajemnicy nie jest zadowalający.

Podobnie orientują się również mieszkańcy stanowiący najbliższe otoczenie obydwu SK, którzy obiekty te określają jako „bunkry”. Jak ustalono, to stan ten wynika

⁷⁹ Chodzi o trasę E-81.

⁸⁰ Ogólny wzrost napływu turystów zagranicznych, wśród których przeważali obywatele RFN, mógł także wiązać się z podpisaniem układu z 7 XII 1970 r. o normalizacji wzajemnych stosunków między Polską i RFN.

⁸¹ T.w. – tajny współpracownik

z niewłaściwego zabezpieczenia obiektów już w stadium ich budowy oraz z nieskuteczności maskowania. Wpłynęło na to również pierwotne przeznaczenie tych obiektów dla potrzeb TOPL-u⁸², które w ówczesnym czasie nie stanowiły większej tajemnicy wobec okolicznych mieszkańców.

W stosunku do SK-2 w poprzednich latach wykazywano zainteresowania przez przedstawicieli szeregu instytucji dążących do wynajęcia części naziemnej celem zorganizowania kolonii dla dzieci i młodzieży. Nie będąc przygotowanym na takie sytuacje dyrektor szkoły odsyłał zainteresowanych do Wydziału Oświaty Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Ostródzie, skąd z kolei kierowano tych ludzi do Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Olsztynie jako jednostki kompetentnej. To wszystko wpłynęło na ujawnienie charakteru obronnego obiektów wobec osób nieupoważnionych.

V. Sprawy ewidencji operacyjnej i zaczepki Wydziału z innych pionów prowadzone na osoby zamieszkałe w otoczeniu obiektów WKO

Aktualnie tut. Wydział w rejonie SK-1 prowadzi 2 sprawy ewidencji operacyjnej, a mianowicie:

- Sprawę operacyjnego sprawdzenia krypt. „Brunetka”, prowadzi grupa III od stycznia 1973 roku na pracownicę naukową ART, która usiłowała nawiązać kontakt z kadrowym pracownikiem wywiadu NRF
- Kwestionariusz ewidencyjny krypt. „Sfinka” prowadzi grupa VII od maja 1973 roku na studenta ob. egipskiego utrzymującego podejrzanego charakteru kontakty z ob. NRF oraz zdradzającego zainteresowania gospodarką PRL
- Na rejon lokalizacji SK-1 Wydział III tut. KWMO prowadzi 2 sprawy obiektowe, tj. sprawę krypt. „Uczelnia-R” na całość obiektu ART obejmującą problemy będące w kompetencji pionu III, oraz „Oda” na duszpasterstwo akademickie
- W rejonie SK-2 Referat Służby Bezpieczeństwa KPMO w Ostródzie prowadzi okresową kontrolę operacyjną na 2 osoby narodowości ukraińskiej z uwagi na ich antysocjalistyczną przeszłość – b. członkowie bandy UPA.

Ponadto w ramach sprawy obiektowej krypt. „Baszta” wyłoniono 3 osoby do głębszego przepracowania wywodzące się spośród pracowników Olsztyńskiego Przedsiębiorstwa Instalacji Sanitarnych i Elektrycznych zaangażowanych do prac przy obiektach WKO, na które uzyskano informacje że utrzymują kontakt korespondencyjny z ucieki-
niem do NRF, b. pracownikiem tego przedsiębiorstwa.

⁸² TOPL – Terenowa Obrona Przeciwlotnicza.

VI. Ilość, jakość i rozmieszczenie osobowych źródeł informacji

W rejonie lokalizacji SK-1 usytuowanych jest 45 t.w. oraz cały szereg k.o.⁸³ w tym:

- Wydział II – 9 t.w.
- Wydział III – 35 t.w.

Spośród tych źródeł 12 t.w. wywodzi się z pracowników naukowych i kadry uczelnicznej, zaś pozostali to studenci różnych roczników, zaliczani do niestalej sieci t.w. w tym rejonie, lecz z perspektywami pracy operacyjnej na innym terenie i w różnych środowiskach. Stąd też stałe możliwości zabezpieczenia obiektu posiada 12 t.w. zaliczanych do jednostek wartościowych i sprawdzonych. Część z nich było wykorzystywanych do różnych sytuacji i spraw interesujących pion II i pion III Służby Bezpieczeństwa⁸⁴. Reprezentują oni wysoki poziom intelektualny, co umożliwi im nawiązanie kontaktów z osobami miejscowymi, jak też i cudzoziemcami okresowo przebywającymi na terenie uczelni.

Gorzej natomiast przedstawia się pod tym względem sytuacja w rejonie lokalizacji SK-2, gdzie aktualnie wykorzystywanych jest tam tylko 3 k.o. oraz 1 t.w. mający ograniczone możliwości na tym terenie. Dlatego też zachodzi pilna konieczność podejmowania tam byłych t.w. [i] organizowania nowych źródeł informacji.

VII. Działania profilaktyczne

W wyniku stwierdzonych nieprawidłowości omówiono z Szefem Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego oraz Kierownikiem Sekretariatu WKO potrzeby ścisłego przestrzegania zasad angażowania osób cywilnych do prac przy obiektach ochraniających, oraz uzgodniono, że tego rodzaju kandydaci będą dodatkowo wykazywani personalnie bezpośrednio pracownikowi Służby Bezpieczeństwa odpowiedzialnemu za kontrwywiadowcze zabezpieczenie, co winno wpłynąć na wyeliminowanie przypadkowości w angażowaniu osób nie gwarantujących zachowania tajemnicy.

Zwrócono również uwagę na braki występujące dotychczas w kwestii fizycznego zabezpieczenia SK, nieskuteczność maskowania oraz niedostateczne przygotowanie osób odpowiedzialnych za część naziemną obiektów na wypadek sytuacji, z jakimi spotkano się w odniesieniu do SK-2.

⁸³ Kontakt operacyjny.

⁸⁴ Pion II SB zajmował się działalnością kontrwywiadowczą (na poziomie MSW – Departament II, na poziomie KW MO – Wydziały II). Pion III SB zajmował się walką z działalnością antypaństwową w kraju (na poziomie MSW – Departament III, na poziomie KW MO – Wydziały III), zob. P. Piotrowski, *Struktura organizacyjna Służby Bezpieczeństwa*, [w:] *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. II 1956–1975, red. nauk. P. Piotrowski, Warszawa 2006, s. 11–31.

Wobec osób zaangażowanych przy budowie, adaptacji i modernizacji obiektów WKO dokonano zabezpieczenia w Wydziale „C” m.in. na wypadek zamiaru wyjazdów do KK celem uzgadniania decyzji oraz podejmowania innych czynności profilaktycznych zmierzających do zabezpieczenia tajemnicy.

VIII. Kierunki dalszej pracy operacyjnej

W świetle przedstawionej sytuacji i zgodnie z wytycznymi Departamentu II MSW w sprawie kontrwywiadowczej ochrony WKO przyjmuje się dalsze następujące kierunki pracy operacyjnej:

1. W dalszym ciągu prowadzić rozpoznanie operacyjne w stosunku do:
 - Osób zatrudnionych przy budowie, adaptacji i modernizacji stanowisk kierowania WKO
 - Obsługujących obiekty przekazane do eksploatacji
 - Zamieszkałych i zatrudnionych w rejonach przyległych do SK
 - Przebywających w bezpośrednim sąsiedztwie obiektów cudzoziemców, zwłaszcza obywateli państw kapitalistycznych.
2. W ramach działań operacyjnych zmierzać do wnikliwego rozpoznania elementu podatnego na wrogą działalność w czasie pokoju, jak też wskazującego na możliwość podjęcia takiej działalności w okresie zagrożenia bezpieczeństwa PRL i wojny. Chodzi tu bowiem o rozpoznanie aktualnych postaw moralno-politycznych osób o antysocjalistycznej przeszłości, powiązanych z obywatelami KK oraz element wchodzący w kolizję z prawem.
3. Ustalać, przepracowywać i selekcjonować osoby w przeszłości lub aktualnie podejrzane celem wyłonienia kandydatów wymagających zatrzymania bądź internowania na wypadek bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa PRL i wojny.
4. Prowadzić systematycznie rozpoznanie przestrzegania tajemnicy przez osoby dopuszczone do prac WKO, przy czym skrupulatnie wyjaśniać każdy ustalony fakt przenikania na zewnątrz wiadomości o ochronianych obiektach. W stosunku do ujawnianych sprawców rozpowszechniania tego rodzaju wiadomości inspirować odpowiednie sankcje dyscyplinarne lub karne, a obok tego ujawnione takie zjawiska wykorzystywać w celach profilaktycznych w kręgu osób wtajemniczonych z zakresu wiadomości o WKO i jego obiektach umocnionych.
5. Zapewnić sobie ścisłą współpracę z kierownictwem Sekretariatu WKO oraz wydzielonym Wydziałem Budżetowo-Gospodarczym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Olsztynie w kwestii uzgadniania uwag co do fizycznego zabez-

pieczenia SK, ochrony dokumentacji tajnej oraz zabezpieczenia czynności wykonywanych przez osoby cywilne na obiektach umocnionych, maskowania itp., ściśle współdziałać w odniesieniu do typowanych kandydatów dopuszczonych do prac na obiektach SK oraz w kwestii opiniowania kandydatów na pracowników etatowych w Sekretariacie WKO i Oddziale ds. Wydzielonego Wydziału Budżetowo-Gospodarczego Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

6. Prowadzić również dodatkowe, okresowe sprawozdania w Wydziale i Biurze „C”⁸⁵, Wydziale Paszportów Zagranicznych i w rejestrze skazanych Ministerstwa Sprawiedliwości wobec osób wtajemniczonych z zakresu wiadomości o obiektach WKO celem uzupełnienia ewidencji elementu podejrzanego i przestępczego oraz podejmowania w stosunku do nich niezbędnych przedsięwzięć operacyjno-profilaktycznych.
7. W ramach sprawy obiektowej rozpoznawać stopień powiązań osób objętych kontrolą kontrwywiadowczą z cudzoziemcami i przedstawicielami placówek dyplomatycznych KK, ustalać charakter tych kontaktów oraz podejmować niezbędne przedsięwzięcia profilaktyczne zmierzające do zapobiegania przenikania wiadomości chronionych tajemnicą.

Realizowanie tych zadań prowadzić poprzez sieć tajnych współpracowników i kontakty operacyjne wykorzystując możliwości własne jak też innych pionów i służb naszego resortu działających w rejonach ochranianych. W ramach takiej współpracy zachować pełną tajemnicę faktu istnienia miejsc lokalizacji obiektów WKO. W tym celu zadania dla osobowych źródeł informacji winny mieć charakter ogólnorozpoznawczy sytuacji przy czym obok tego i w zależności od potrzeb źródła te winny spełniać rolę dezinformującą otoczenie o faktycznym charakterze obiektów ochranianych i ich przeznaczeniu.

8. Prowadzić okresową kontrolę operacyjną w stosunku do b. fig.⁸⁶ spraw i sytuacji operacyjnych, a w przypadkach uzasadnionych podejmować dalsze rozpracowanie w odniesieniu do obiektów ochranianych.
9. Udzielić pomocy Referatom Służby Bezpieczeństwa, zwłaszcza w kwestii właściwej organizacji ochrony kontrwywiadowczej obiektów Powiatowych Komitetów Obrony oraz kontrolować wykonawstwo planów operacyjnych.

⁸⁵ Pion „C” (na poziomie MSW – Biuro „C”, na poziomie KW MO – Wydziały „C”) zajmował się prowadzeniem kartotek ewidencji operacyjnej i archiwum operacyjnego, zob. P. Piotrowski, op. cit., s. 11–23.

⁸⁶ Byłych figurantów.

Za wykonanie powyższych czynności odpowiedzialny jest bezpośrednio prowadzący sprawę st. inspektor grupy VI Wydziału II kpt. Waclaw Dziadosz.

wykonano w 3 egz.

egz. Wydz. VI Dep. II MSW

egz. spr. „Baszta W-1”

egz. spr. „Baszta W-2”

oprac. kpt. W. Dziadosz

druk C. Niżyńska

druk ks. masz. 076/73

dnia 09. 11. 1973 r.

Opracował:

St. Inspektor Wydziału II

KWMO w Olsztynie

(nieczytelny podpis)

kpt. WACŁAW DZIADOSZ

Źródło: AIPN Bi, 087/577/1, k. 9–24.

Dokument 3

Informacja w sprawie organizacji budowy umocnionych obiektów Wojewódzkiego Komitetu Obrony w Olsztynie i stanowisk kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny z 7 września 1977 r.

Olsztyn, dnia 7.09.1977 r.

Tajne spec. znaczenia

Egz. nr 2

Informacja

dot. sytuacji na odcinku założeń organizacyjnych budowy umocnionych obiektów wojewódzkiego komitetu obrony i stanowisk kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny.

W dniu 3.09.1977 r. na spotkaniu roboczym z Dyr. Sekretariatu WKO gen. Janem Czarneckim⁸⁷ omówiono zasady i zakres współpracy w odniesieniu do tego rodzaju obiektów. W powyższej sprawie udostępniono mi zapoznanie się z dokumentem Przewodniczącego WKO⁸⁸ w Olsztynie z 15.04. 1977 r. dot. ogólnych założeń w sprawie zabezpieczenia warunków funkcjonowania wojew. organów politycznych i administracji państwowej na stanowiskach kierowania w czasie zagrożenia bezpieczeństwa i wojny.

Dokument zawiera w syntetycznym ujęciu dane dot. 14 instytucji w tym:

- dla Komitetu Wojewódzkiego PZPR ośrodek wypoczynkowo-szkoleniowy Funduszu Wczasów Pracowniczych w Zalesiu⁸⁹
- dla Urzędu Wojewódzkiego przeznacza się budynki szkoły Rachunkowości Rolnej w Tuławkach⁹⁰
- dla KWMO ośrodek wczasowy Przedsiębiorstwa Usług Socjalnych Budownictwa Komunalnego w Warszawie nad jeziorem Kalwa⁹¹.

⁸⁷ Gen. Jan Czarnecki do przejścia na emeryturę (1971 r.) pełnił funkcję Szefa Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego, a następnie stanął na czele Sekretariatu WKO w Olsztynie.

⁸⁸ W tym czasie był nim I sekretarz KW PZPR Leon Kłonica.

⁸⁹ Chodzi o Zalesie k. Barczewa.

⁹⁰ Chodzi o Zasadniczą Szkołę Rachunkowości Rolnej w Tuławkach (gmina Dywity).

⁹¹ Na północny zachód od Pasymia.

Stanowiska kierowania wym. trzech instytucji będą podlegać szczególnej ochronie z punktu widzenia kw⁹², z uwagi na przewidzianą na lata 1980–83 budowę połączonego obiektu umocnionego kat. IV. W pierwszej kolejności główną uwagę zwraca się na obiekt przeznaczony dla KW PZPR, któremu do dyspozycji przeznacza się w wym. ośrodku budynek-hotelowiec, ogrzewany centralnie, z kuchnią i stołówką na 80 miejsc i około 30 miejsc wczasowych po 2 osoby w pokoju oraz 8 pawilonów letnich na 80 miejsc wczasowych. Po 1979 roku dodatkowo przydzielony zostanie nowo wybudowany budynek hotelowy na 100 miejsc wczasowych. Ośrodek ten usytuowany jest 3 km na wschód od Barczewa, z dala od dróg przelotowych, posiada dogodne warunki dojazdu i maskowania /rejon leśny/ oraz linię łączności przewodowej, która w krótkim okresie może być zwielokrotniona. Miasto Barczewo jest w stanie całkowicie zabezpieczyć potrzeby materiałowo-techniczne i medyczne dla obiektu SK na okres zagrożenia i wojny. Odległość od Olsztyna wynosi około 20 km, co stanowi dogodne możliwości szybkiego przemieszczania się.

Inwestorem budowy omawianego obiektu umocnionego uczyniono Woj. Inspektorat Obrony Cywilnej⁹³ oraz Dyрекcję Poczty i Telekomunikacji, natomiast Sekretariat WKO koordynuje i wykonuje program operacyjno-techniczny oraz organizacyjno-użytkowy. Realizacja tych zamierzeń wg założeń omawianego dokumentu odbywać się będzie w trybie tajnym, przy czym ochronę tajemnicy i formę maskowania precyzować będzie specjalnie opracowana instrukcja.

W świetle przedstawionej sytuacji, w oparciu o wytyczne Wydziału VI Dep. II MSW z 30.10.1976 r. zachodzi konieczność zapewnienia operacyjnego rozpoznania rejonów lokalizacji zapasowych miejsc pracy, a w szczególności wymienionych wyżej instytucji. Dlatego też we wstępnych zamierzeniach operacyjno-rozpoznawczych przewiduje się:

1. Uzyskanie możliwie wyczerpujących danych na temat zewnętrznego rejonu lokalizacji obiektów umożliwiających:

⁹² Kontrywiadowczego.

⁹³ Obrona Cywilna Kraju została powołana w 1973 r. Przejęła zadania realizowane wcześniej przez działy ochrony i zaopatrzenia ludności KOK, WKO i PKO oraz powszechną samoobronę. Inspektorat Obrony Cywilnej powstał w 1975 r. i był organem pomocniczym szefa OC Kraju. Jego odpowiednikami w województwach były Wojewódzkie Inspektoraty Obrony Cywilnej, które były organami wojewódzkich szefów OC, czyli wojewodów, zob.: Uchwała Rady Ministrów nr 111/73 z dnia 18 maja 1973 r. w sprawie obrony cywilnej, „Dziennik Rozkazów MON” 1973 r., nr 15 i 16; Obwieszczenie szefa Obrony Cywilnej Kraju o ogłoszeniu jednolitego tekstu uchwały Rady Ministrów o obronie cywilnej, „Biuletyn KOK” 1975, nr 20-A.

- ustalenie granic zabezpieczenia rejonu,
- maskowanie zewnętrznych elementów obiektu mogących ujawnić specjalny charakter i przeznaczenie,
- trafność zalegndowania⁹⁴ i jego wiarygodności,
- charakter i usytuowanie otoczenia /budynki, bloki mieszkalne, zakłady pracy itp./

2. Przeprowadzenie rozpoznania niezbędnego do określenia stanu bezpieczeństwa w przedmiocie:

- częstotliwość pobytów lub przejazdów dyplomatów kk⁹⁵ akredytowanych w PRL w latach poprzednich i obecnie,
- nasilenie wymiany ruchu osobowego z kk, a szczególnie RFN, powiązania okolicznych mieszkańców itp.
- okresowe i stałe przebywanie cudzoziemców oraz zatrzymanie się przez nich w czasie docelowego przejazdu,
- przejawy wrogiej działalności z punktu widzenia kw w przeszłości i obecnie /byli i aktualni fig.⁹⁶ rozpracowani i element podejrzany w ogóle/.

Realizacja zaplanowanych wyżej czynności winna umożliwić prawidłowe opracowanie kontrwywiadowczej charakterystyki, poprawne określenie granic rejonów, które zostaną objęte kontrwywiadowczym zabezpieczeniem w ramach sprawy obiektowej krypt. „Baszta”.

3. Biorąc pod uwagę, że sprawa przyszłej budowy obiektu umocnionego oraz modernizacja zapasowych miejsc pracy nabierać będzie charakteru produkcyjnego, zadaniem na tym etapie będzie:

a) zapewnienie w maksymalnym stopniu pełnego rozpoznania na temat:

- instytucji i konkretnych osób, którym zamierza się powierzyć opracowanie dokumentacji związanej z obiektami,
- przedsiębiorstw i osób, które brane będą pod uwagę jako wykonawcy,
- sposób obiegu i zabezpieczenie dokumentacji.

⁹⁴ Zalegndowanie – tu dezinformacja, działanie mające na celu wprowadzenie w błąd osób niewtajemniczonych co do właściwego charakteru i przeznaczenia obiektu. Polegało na wymyśleniu nieprawdziwego, ale prawdopodobnego celu, jaki miał spełniać obiekt.

⁹⁵ Krajów kapitalistycznych.

⁹⁶ Figuranci.

b) opracowanie kontrwywiadowczej charakterystyki i planu zabezpieczenia budowy SK i modernizacji ZMP⁹⁷ oraz ochrony owych obiektów w ramach założonej sprawy obiektovej krypt. „Baszta”.

Kier. Sek. VI Wydz. II
(nieczytelny podpis)
kpt. Wł. Stefaniak⁹⁸

Wyk. 2 egz.

1 egz. podteczka dot. obiekt. nieumocnionych

2 egz. teczka mob.

Źródło: AIPN Bi, 087/577/2, k. 61 (początek dokumentu);
AIPN Bi, 087/577/3, k. 2–3 (dalsza część).

⁹⁷ ZMP – zapasowe miejsca pracy.

⁹⁸ Władysław Stefaniak – w l. 1957–1958 w grupie V Wydz. III KWMO w Olsztynie, zajmował się zagadnieniami dotyczącymi kleru katolickiego. W 1966 r. przeniesiony do grupy VI Wydziału II. Od 1975 r. – kierownik tej grupy. Zajmował się m.in. „ochroną operacyjną” obiektów specjalnych wojska i granicy państwowej z ZSRR, zob. Katalog IPN. Funkcjonariusze organów bezpieczeństwa PRL (Dokument elektroniczny), [w:] <http://katalog.bip.ipn.gov.pl/> (dostęp: 13.12.2019).

Dokument 4

Informacja o dyslokacji stanowisk kierowania w zapasowych miejscach pracy władz politycznych i administracji państwowej w województwie olsztyńskim z 24 lutego 1984 r.

(nieczytelna pieczęć)

Olsztyn, dnia 24 lutego 1984 r.

TAJNE SPECJALNEGO ZNACZENIA

Egz. nr 1

NACZELNIK WYDZIAŁU II WUSW
w OLSZTYNIE

W celu zapewnienia ochrony specjalnej stanowisk kierowania w ZMP⁹⁹ władz politycznych i administracji państwowej oraz Szefa WUSW niniejszym podaję dyslokację tych stanowisk:

1. I sekretarza KW PZPR – w budynku Komitetu Miejskiego PZPR w Biskupcu
2. Wojewody – w budynku Urzędu Miasta i Gminy w Biskupcu
3. Szefa WUSW – w budynkach:
 - a) RUSW w Biskupcu
 - b) POM ul. Przemysłowa w Biskupcu
 - c) SKR ul. Niepodległości w Biskupcu
 - d) Domu handlowego ul. Ludowa w Biskupcu
 - e) Ośrodka Rekreacyjno-Wypoczynkowego ZSMP w Rudziskach Pasymskich
 - f) Internat Studium Wychowania Przedszkolnego ul. Chrobrego w Szczytnie
 - g) Ośrodek Hodowli Ziemiaka Zarodowego w Mielnie, gm. Grunwald
 - h) Szkoła Podstawowa w Mielnie, gm. Grunwald
 - i) Ośrodek Rekreacyjno-Wypoczynkowy Zarządu Zakładów Karnych w Kikicach
 - j) Ośrodek Wypoczynkowy FWP¹⁰⁰ w Zalesiu k. Barczewa
 - k) Budynek Posterunku MO i Szkoła w Purdzie
 - l) Hotel „Warmiński” w Olsztynie
 - m) Hotel „Relaks” w Olsztynie
 - n) Zespół Szkół Elektrycznych ul. Bałtycka w Olsztynie

⁹⁹ ZMP – tu: zapasowe miejsca pracy.

¹⁰⁰ Funduszu Wczasów Pracowniczych.

- o) Zespół Szkół Ekonomicznych ul. Bałtycka w Olsztynie
- p) Szkoła Podstawowa ul. Konopnickiej w Jezioranach
- q) kino ul. Ogrodowa w Jezioranach
- r) Zasadnicza Szkoła Rolnicza ul. Mickiewicza w Jezioranach
- s) Hotel WOPR¹⁰¹ w Zalbkach
- t) Ośrodek Szkoleniowy w Wadągu
- u) Szkoły podstawowe w Żegotach, Żardenikach, Krokowie, Radostowie i Frank[n]owie, gm. Jeziorany
- v) POM w Jezioranach

Poza tym uprzejmie proszę w terminie do 5.03.84 r. o podanie czy postanowienia zawarte w wytycznych do Decyzji 01/83 Ministra Spraw Wewnętrznych i instrukcji 031/83 Szefa WUSW dot. Wydziału II-go zostały zrealizowane. Jeżeli nie zostały zrealizowane należy podać przyczynę i ewentualny termin zakończenia całości planowania obronnego.

Wykonano 2 egz.

Egz. nr 1 adresat

Egz. nr 2 aa

Opr. WK/JJ

Nr ks. masz. 0028/84

NACZELNIK WYDZIAŁU INSPEKCJI

WUSW W OLSZTYNIE

(nieczytelny podpis)

PPLK JERZY NAJDER

Źródło: AIPN Bi, 087/577/2, k. 26–27.

¹⁰¹ Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego (później Ośrodek Doradztwa Rolniczego), z którego korzystały olsztyńskie oddziały prewencji MO.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Białymstoku
WUSW w Olsztynie
Archiwum Państwowe w Olsztynie
Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej

Źródła drukowane

Konstytucja PRL, Warszawa 1952.
Protokół nr 31 posiedzenia Biura Politycznego KC PPR z dnia 2 października 1948 r., [w:] *Protokoły posiedzeń Biura Politycznego KC PPR 1947–1948. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 15, oprac. A. Kochański, Warszawa 2002.
Protokół posiedzenia Komisji Wojskowej Biura Politycznego KC PZPR z 10 maja 1949 r., [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003.
Rocznik statystyczny 1979, Warszawa 1979.
Rocznik statystyczny województwa olsztyńskiego 1963, Olsztyn 1964.
Uchwała Rady Ministrów nr 111/73 z dnia 18 maja 1973 r. w sprawie obrony cywilnej, „Dziennik Rozkazów MON” 1973 r., nr 15 i 16.
Uchwała Komitetu Obrony Kraju nr 1/KOK z dnia 27 kwietnia 1974 r. w sprawie wojewódzkich komitetów obrony, „Biuletyn Komitetu Obrony Kraju” 1974, nr 15-A.
Wnioski w sprawie pracy partyjnego Zespołu Wojskowego skierowane w maju 1949 r. przez I wiceministra obrony narodowej gen. Edwarda Ochaba do przewodniczącego KC PZPR, prezydenta Bolesława Bieruta, [w:] *Kierownictwo PPR i PZPR wobec wojska 1944–1956. Dokumenty do dziejów PRL*, z. 16, oprac. J. Poksiński, A. Kochański, K. Persak, Warszawa 2003.

Prasa i wydawnictwa ciągłe

„Żołnierz Wolności” 1963–1964
Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej 1951
Dziennik Ustaw Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej 1958, 1967, 1972, 1975

Opracowania

Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. II 1956–1975, red. nauk. P. Piotrowski, Warszawa 2006.
Jasiczek M., *Geneza powstania i funkcje obrony terytorium kraju*, „Przegląd Obrony Terytorialnej” 1973, nr 1.
Kowalski L., *Komitet Obrony Kraju (MON-PZPR-MSW)*, Warszawa 2011.

-
- Malec J., Malec D., *Historia administracji i myśli administracyjnej*, Kraków 2000.
- Paczkowski A., *Komitet Obrony Kraju w latach 1959–1991*, „*Zeszyty Historyczne*” 2008, nr 166.
- Suwart J., *Zarys Obrony Cywilnej w Polsce w latach 1920–1996*, Warszawa 2003.
- U źródeł uniwersytetu 1933–1999. Materiały i dokumenty do powstania Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego*, wstęp, wybór i opracowanie B. Łukaszewicz, przedmowa S. Achremczyk, Olsztyn 1999.

Command posts of the Regional Defense Committee in Olsztyn in Security Service archives

Summary: In the Polish People's Republic, Regional Defense Committees were established to control and manage the respective Polish voivodeships (regions) in time of war, and to organize territorial and civilian defense units and prepare them for combat. In time of war or direct threat to national security, defense units were to be stationed in secret, camouflaged locations that met relatively stringent security requirements. Regional Defense Committees were tasked with preparing and planning the location of command posts in defense units. The Security Service conducted counterintelligence activities to keep the location and purpose of command posts in strict confidence. This article analyzes Security Service archives to determine the criteria for selecting the location of command posts (including educational institutions), and it describes the importance of the project at the level of central and local administration.

Keywords: Regional Defense Committee, command posts, territorial defense